

Asia: VN/8871/2019

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta ja maakuntien perustamista koskevaksi lainsäädännöksi

Taustatiedot

Onko vastaaja

järjestö

Vastaajatahon virallinen nimi

Näkövammaisten liitto ry

Vastauksen kirjanneen henkilön nimi ja mahdolliset yhteystiedot

Sari Kokko, 050 401 5802, sari.kokko@nkl.fi

Viranomaisille: Lausuntovastauksen käsitelleen toimielimen nimi ja käsittelypäivämäärä

-

Kysymyksiä uudistuksen tavoitteista

1. Voidaanko esityksellä kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä parantaa palvelujen yhdenvertaista saatavuutta? Jos ei, niin miten ehdotusta tulisi siltä osin muuttaa?

Näkövammaisten liitto ottaa esitettyihin lakiehdotuksiin kantaa näkövammaisten ihmisten, näkövammaisten lasten ja heidän perheidensä sekä muiden läheisten näkökulmasta.

Yleisellä tasolla esityksellä voidaan parantaa palvelujen yhdenvertaista saatavuutta sekä kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja. Esitetty rakenne on varsin selkeä. Lisäksi se antaa leveämmät hartiat ja laajemman pohjan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle. Riskinä on, että hallinto ja käytäntö jäävät kauas toisistaan. Näyttää siltä, että esim. tulevaisuuden sote-keskus ohjelmaa valmistellaan erillisenä, vaikka sillä on vahva yhteys koko sote-uudistukseen.

Näyttää myös siltä, että sosiaalipalvelut ja sosiaalityön sektori jäävät liian vähälle huomiolle, kun painotus ja panostus on vahvasti terveyspalvelujen ja terveydenhuollon puolella. Sote-maakunniss

on välttämätöntä turvata sosiaalihuollon palvelujen vahva rooli ja osaaminen. Koko sote-uudistuksen ajan on etusijalla pidetty terveydenhuoltoa ja terveystalvveluja. Tämä on jättänyt sosiaalihuollon ulkopuoliseksi ja näyttäytynyt siten, että sosiaalihuolto kokonaisuudessaan jää terveydenhuollon jalkoihin. Molemmilla on kuitenkin tärkeä rooli näkövammaisten ihmisten arjessa. Sote-uudistuksessa on huolehdittava siitä, että sosiaalihuoltoa ja terveydenhuoltoa kehitetään rinnan ja toisiinsa liittyvinä. Vain siten voidaan tehdä aidosti sosiaali- ja terveystalvveluiden uudistus, ei vain terveystalvvelu-uudistus. Eriarvoisuuden lisääntyminen ja näkövammaisten ihmisten syrjäytymisuhan kasvaminen ovat todellisia riskejä, mikäli sosiaalihuollon uudistaminen jää valmistelussa sivurooliin.

Joitain sosiaalihuollon ja terveydenhuollon talvveluja on tarpeen keskittää, jotta osaaminen on paremmin turvattu. Näitä keskitettyjäkin talvveluja on saatava lähitalvveluina, sillä näkövammaisen ihmisen on ongelmallista matkustaa pitkän matkan päähän tapaamaan esim. sosiaalityöntekijää. Vammaisfoorumi on nostanut esiin mm. vammaistalvvelujen järjestämiseen liittyvän osaamiskeskusajattelun asiakirjoissa, jotka se laati perhe- ja perustalvveluministeri Kiurun toimeksiannosta marras-joulukuussa 2019. Tässä lausunnossa Näkövammaisten liitto on nostanut osaamiskeskusajatuksen esiin kysymyksessä 89. Tulevaisuudessa talvvelujen tulee jalkautua tarvittaessa mm. kotikäynteihin tai muuhun lähitalvveluun. Lähitalvvelut eivät saa olla pelkästään erilaisia digitaalisia talvveluja.

Sote-maakuntien talvvelujen ja toimipisteiden tulee olla saavutettavia ja esteettömiä.

Digitaalisten talvvelujen rinnalla on oltava muita vaihtoehtoja. Huomattava osa näkövammaisista on digitaalisten talvvelujen ja digitalisaation ulkopuolella, koska heillä ei ole taitoja tai välineitä käyttää näitä talvveluja. Lisäksi digitaalisten talvvelujen saavutettavuudessa, eli niiden toimimisessa mm. ruudunlukuohjelman kanssa, on ongelmia. Digitaaliselle talvvelulle on oltava aina vaihtoehto, ja on oltava mahdollisuus tavoittaa työntekijä esim. puhelimitse.

Tällä hetkellä vammaistalvvelujen järjestämisessä on huomattavia alueellisia eroja. Epäselvää on, tulevatko nämä erot vähenemään uudistuksen jälkeen. Jo nyt vammaistalvvelujen järjestämisessä haetaan mm. eri kuntien kesken yhtenäisiä järjestämistapoja ja linjauksia. Valitettavasti yhtenäistämisen käytännöt toteutuvat liian usein siten, että yhtenäiseksi linjaksi valitaan näkövammaisten kannalta huonoiten toimiva ratkaisu. Tämä heikentää näkövammaisten hyvinvointia ja vaikeuttaa tavallisen arjen elämistä.

Ongelmana on myös yhdenvertaisuuden käsitteen virheellinen ymmärtäminen. Monet toimijat (myös viranomaiset) ymmärtävät yhdenvertaisuuden siten, että kaikille vammaisille järjestetään vammaistalvvelut samalla tavalla. Tällöin niiden katsotaan olevan yhdenvertaisesti järjestettyjä. Todellisuudessa tässä tapahtuu helposti välillistä syrjintää, sillä kyseinen tapa ymmärtää yhdenvertaisuus sivuuttaa täysin näkövammaisen ihmisen yksilölliset tarpeet ja elämäntilanteen. Näkövammaista ihmistä tulee verrata samanikäiseen ja samassa elämäntilanteessa olevaan vammattomaan ihmiseen, ei toiseen näkövammaiseen tai muulla tavoin vammaiseen. Vammaistalvveluja järjestettäessä on muistettava positiivinen erityiskohtelu ja nostettava paljon nykyistä vahvempaan rooliin näkövammaisten ihmisten yksilölliset tarpeet ja elämäntilanne.

YK:n vammaisoppimuksen veloitteiden mukaisesti tulee varmistaa vammaisten ihmisten äänen ja vammaisjärjestöjen osallistaminen. Näiden äänien on kuuluttava myös maakunnan tasolla. On tärkeää luoda vakiintuneet ja monipuoliset osallistamistavat, jotka ovat saavutettavia ja esteettömiä näkövammaisille ihmisille.

Sote-uudistuksen yhteydessä on muutettava lukuisia muita lakeja. Näkövammaisten ihmisten kannalta keskeisin on vammaispalvelulaki ja sen uudistaminen. Merkitystä on myös mm. asiakasmaksulain uudistamisella. Lakiuudistusten ohella on varmistettava, että kunnissa ja maakunnissa on riittävä ja kattava osaaminen vammaispalvelujen järjestämisestä ja näkövammaisten ihmisten yksilöllisistä tarpeista. Vastaavaa erityisosaamista on oltava myös mm. apuvälineasioissa ja kuntoutuksen järjestämisessä. On selvää, että henkilöstön osaaminen, osaamisen lisääminen ja valvonta tulevat korostumaan. Näkövammaisten liitto muistuttaa, että sote-maakuntien ja kuntien ammattilaiset voivat käyttää oman työnsä tukena Näkövammaisten liitossa olevaa näkövammaisuuden asiantuntemusta.

Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä ohjauksen ja valvonnan huolellista ja riittävää järjestämistä. Ohjausta tarvitaan sekä sote-maakuntien että valtakunnan tasolla. Valvonnan tulee olla todellista eikä vain muodollista. Valvonnan tulee olla sekä maakunnallista että valtakunnallista. Vain valtakunnallisella valvonnalla on mahdollista tavoitella koko maan osalta parempia palveluja sekä terveys- ja hyvinvointierojen kaventumista näkövammaisten ihmisten arjessa. Myös resurssit on taattava. Vammaispalvelut eivät ole luksusta, joista voi hakea helposti säästökohteita. Ne ovat tavallisen arjen sujumisen edellytys ja ilman yksilöllisen tarpeen mukaan toteutettuja vammaispalveluja näkövammaisen ihminen syrjäytyy yhteiskunnasta eikä voi mm. käydä työssä, opiskella, elää perhe-elämää ja osallistua yhteiskuntaan sen aktiivisena ja tasavertaisena jäsenenä.

Esityksessä ei nosteta riittävän selkeästi ja vahvasti esiin asiakassuunnitelmaa. Asiakassuunnitelma on keskeinen työväline, kun näkövammaisen ihmisen tarvitsemaa palvelukokonaisuutta suunnitellaan. Asiakassuunnitelmassa on ehdottoman välttämätöntä, että näkövammaisen ihmisen oma ääni näkyy ja otetaan vakavasti. Lisäksi asiakassuunnitelmat tuottavat tietoa alueellisista sote-palvelujen tarpeista palvelujen tarpeen arvioinnin, riittävän rahoituksen ja järjestämisen tueksi toimien tiedon lähteenä myös rakenteelliselle sosiaalityölle.

Näkövammaisten ihmisten tarvitsemien palvelujen toteuttamisessa toimivat palveluketjut ja palveluintegraatio ovat keskeisessä roolissa. Epäselvää on, onko sote-maakunnissa riittävä osaamista toimivien palveluketjujen rakentamiseen. Myös moniammatillinen työote sekä näkövammaisen asiakkaan tosiasiallinen kuuleminen ja kuunteleminen vaativat osaamista ja toimintakulttuurin muutoksia.

Esityksen mukaan sote-maakuntien tulot koostuvat valtion rahoituksesta sekä palveluista perittävistä asiakas- ja käyttömaksuista. Hyvinvointierojen kaventaminen ei ole mahdollista, jos liian kireän taloustilanteen vuoksi palveluvalikoimaa rajataan olennaisesti, palvelujen laatu heikennetään tai asiakasmaksuja tai omavastuita nostetaan. Rahoitusmalli ei ota riittävästi huomioon useampia vammaispalveluja tarvitsevien ihmisten määrää. Rahoitusta myönnetään mm. sairastavuuden ja muiden tekijöiden perusteella. Näkövammaisten liitto huomauttaa, ettei näkövammaisen ihminen ole lähtökohtaisesti sairas. Vammaisuus ja sairaus ovat kaksi eri asiaa. Jotta esitetty yleiskatteellinen rahoitus ei johtaisi erilaisiin alueellisiin käytäntöihin, Näkövammaisten liitto esittää, että vammaisten ihmisten palvelutarpeet nostetaan yhdeksi sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksen määräytymistekijäksi. Näkövammaisten liitto suhtautuu myönteisesti Invalidiliiton esitykseen, jossa esitetään vammaislisän säätämistä samalla tavoin kuin on säädetty vieraskielisyyskerroin, kaksikielisyys-, saaristoisuus- ja saamenkielisyyslisä. Määrittäminen voisi tapahtua esim. vammaispalvelujen tarpeen ja asiakkuuden perusteella. Tällä hetkellä vammaispalveluihin kohdistuva alibudjetointi on tavallista. Sitä tehdään siitä huolimatta, että asia tunnistetaan jo ennalta.

On nähtävissä, ettei esityksen tavoite kaventaa hyvinvointieroja vammaisten ihmisten keskuudessa sekä vammaisten ihmisten ja muun väestön välillä tule toteutumaan asetetun tavoitteen laajuksena, ellei rahoituksen hyvinvointi- ja palvelutarpeiden arvioinnin ja tilastoinnin indikaattoreihin lisätä vammaisspesifejä mittareita. Vammaisuudesta ja vammaisten ihmisten asemasta tarvitaan tietoa. Tiedon tarve on esillä myös YK:n vammaissopimuksessa. Tällä hetkellä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämä näkövammarekisteri on ainutlaatuinen taho, jonka kautta on mahdollista saada tilastotietoa mm. näkövammaisten ihmisten koulutustasosta, työllisyysasteesta sekä sosioekonomisesta asemasta. On välttämätöntä, että näkövammarekisterin toimintaedellytykset turvataan, sillä sen kautta saatava tieto on ainutlaatuista myös kansainvälisesti ja on herättänyt mielenkiintoa eri puolilla maailmaa.

Yleisiä väestötietoja kerätessä vammaisten ihmisten tarpeet eivät nouse esille. Ministeriöiden ja sote-maakunnan kesken vuosittain käytävät neuvottelut ovat välttämättömiä. Esityksen mukaan ohjausprosessissa on tarkoitus käyttää KUVA-tietoja (kustannusvaikuttavuusmittaristo sote-palveluissa). Lisäksi sote-maakunta laatisi vuosittain selvityksen sote-palvelujen saatavuudesta, mikä on kannatettavaa. Näkövammaisten ihmisten sote-palvelutarpeiden osalta ongelmana on, etteivät KUVA-tiedot, mittaristot sekä kuntien laatimat vuotuiset hyvinvointikertomukset tuo esille näkövammaisten ihmisten palvelutarpeita ja heidän tarvitsemiensa ja käyttämiensä palvelujen toteutumista ja vaikuttavuutta.

Valtion hallinnon tulee varmistaa, että vammaisten ihmisten tunnistetiedot ja indikaattorit saadaan mukaan käytettäviin mittareihin sekä vuosittain laadittaviin kertomuksiin. Olemassa oleva tilastoharha vammaisten ihmisten osalta aiheuttaa sen, ettei korjaavia toimenpiteitä tehdä eikä siten paranneta palvelujen saatavuuteen ja saavutettavuuteen liittyviä ongelmia. On tarpeellista, että sote-maakunnat vahvistaessaan palvelu- ja maakuntastrategiaansa sekä valtioneuvosto vahvistaessaan valtakunnallisen sote-strategian tavoitteet liittävätkin näihin omiksi arviointiosioikseen vammaisten ihmisten palvelutarpeet.

Vammaisjärjestöjen ja muiden järjestöjen tulevaisuuden toimintaedellytysten turvaaminen ja takaaminen ovat oleellisia. Tämä koskee sekä valtakunnallisia että alueellisia järjestöjä. Näkövammaisten liitto pitää tärkeänä, että jokaisessa sote-maakunnassa on jatkossa virallinen yhteistyöelin sote-maakunnan ja järjestöjen yhteistyölle, ja että sote-maakunnat veloitetaan nimeämään vastuutaho järjestöyhteistyöhön.

2. Voidaanko esityksellä kehittää pelastustoimen palvelujen saatavuutta, yhdenmukaisuutta ja vaikuttavuutta valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti? Varmistaako esitys pelastustoimen pelastustoiminnan ja sosiaali- ja terveystoimen ensihoitopalvelujen synergiahyödyt? Jos ei, miten ehdotusta tulisi kehittää?

Näkövammaisten liiton mielestä esitys vahvistaa pelastustoimen saatavuutta, yhdenmukaisuutta ja vaikuttavuutta ja mahdollistaa synergiahyödyt. Tarkemmin Näkövammaisten liitto on ottanut kantaa pelastustoimen asioihin sitä koskevassa kohdassa. Siellä esillä ovat mm. ennaltaehkäisy, viestinnän saavutettavuus ja YK:n vammaissopimuksen veloitteet osallistamisesta.

3. Toteutuuko demokratia esityksessä riittävällä tavalla? Jos ei, miten esityksen kansanvaltaisuutta voisi vahvistaa?

Esitys saattaa kaventaa demokratiaa ja kansanvaltaa, sillä maakunnat jäävät helposti kaukaisiksi. Myös maakuntien luottamushenkilöt voivat jäädä nykyisiä kuntien luottamushenkilöitä etäisimmiksi,

eikä heillä välttämättä ole yhtä hyvää oman maakuntansa kuntien tuntemusta kuin tällä hetkellä kuntien luottamushenkilöillä.

Sote-maakuntalain 5 luvun 29 §:ssä säädetään sote-maakunnan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista sote-maakunnan toimintaan samalla tavalla kuin kuntalain 22 pykälässä. Lainsäädäntö mahdollistaa asukkailla monenlaisen vaikuttamisen myös sote-maakuntavaalien välillä. Sote-maakuntavaltuuston tulee määritellä osana sote-maakuntastrategiaa monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen mahdollisuuksista. Tähän on osoitettava resursseja, eikä osallistaminen saa jäädä näennäiseksi. Osallistumistapojen on oltava saavutettavia, jotta ne ovat tosiasiasa myös näkövammaisten käytettävissä.

Näkövammaisten liitto muistuttaa, että kaiken viestinnän tulee olla saavutettavaa sekä oikea-aikaista ja selkeää. Tämä on edellytys sille, että maakuntien kaikki asukkaat saavat tietoa itselleen soveltuvassa muodossa. Viestinnän saavutettavuus erilaisia osallistumiskanavia käytettäessä sekä osallistumistapojen saavutettavuus on kirjattava esitykseen nykyistä vahvemmin. Saavutettavuuden on myös oltava läpileikkaavana asiana sote-valtuustojen vahvistamisessa maakuntastrategioissa. Saavutettavuus koskee sekä asiakasviestintää että esim. sote-maakuntien henkilöstön keskinäistä viestintää. On muistettava, että näkövammaisen voi olla asiakas, omainen, työntekijä tai luottamushenkilö.

Maakunnallisten vammaisneuvostojen rinnalla on varmistettava mm. vammaisjärjestöjen osallisuus ja tosiasiallinen osallistaminen. Näkövammaisten liitto esittää, että maakunnallisten vammaisneuvostojen toimivaltaa vahvistetaan tällä hetkellä esitetystä. Pelkkä kirjaus mahdollisuudesta tehdä aloitteita, lausuntoja ja kannanottoja ei ole riittävä. Maakunnallisille vammaisneuvostoille on hyvä säätää tehtäväksi selvittää, arvioida ja lausua, miten sote-maakuntavaltuuston päätökset vaikuttavat vammaisten ihmisten palvelujen ja oikeuksien käytännön toteutumiseen. Lisäksi niiden tulee seurata vammaispalvelujen saatavuutta ja laatua. Näiden perusteella maakunnalliset vammaisneuvostot tekevät sote-maakuntahallitukselle ehdotuksia toimenpiteiksi vammaisten ihmisten palvelujen ja palveluketjujen kehittämiseksi. Samoin on perusteltua ja välttämätöntä, että sote-maakunnan palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa kuullaan ja tosiasiasa myös kuunnellaan nykyistä enemmän palvelunkäyttäjiä.

On perusteltua, että sote-maakuntavaltuusto antaa hallintosääntöön kirjattavalla määräyksellä maakunnallisen vammaisneuvoston edustajille läsnäolo- ja puheoikeuden mm. sote-maakuntavaltuuston kokouksiin samoin kuin on esitetty nuorisovaltuustojen edustajien osalta.

Vammaisjärjestöjen toimintaedellytykset on vahvistettava ja turvattava valtakunnallisesti ja alueellisesti. On kannatettavaa, että yhtenä sote-maakuntalain tavoitteena on luoda edellytykset yhteistyölle järjestöjen kanssa ja järjestöjen vaikutusmahdollisuuksille. Tässä kohdassa on muistettava myös kokemusasiantuntijat ja heidän osaamisensa hyödyntäminen.

Näkövammaisten liitto muistuttaa YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan 3 kohdasta ja sen osallistamisveloitteesta. Tällä hetkellä esitys ei riittävästi toteuta YK:n vammaissopimuksen veloitteita. On muistettava, että vammaissopimuksen rooli on vahva ja se on Suomessa voimassa lain tasoisena.

Kysymyksiä sote-maakuntalaista

4. Muodostaako sote-maakuntalaki tarkoituksenmukaisen yleislain tulevien sote-maakuntien hallinnon ja talouden järjestämiselle?

kyllä

5. Sote-maakuntalain 6 §:ssä säädetään maakunnan mahdollisuudesta alueellaan ottaa hoitaakseen sen lakisääteisiä tehtäviä tukevia tehtäviä sekä harjoittaa vähäriskistä liiketoimintaa, joka tukee sen lakisääteisten tehtävien toteuttamista. Tukeeko ehdotettu sääntely maakunnan itsehallinnon toteuttamista?

kyllä

6. Sote-maakuntalain 5 luvussa säädetään sote-maakunnan asukkaiden osallistumisoikeuksista. Ovatko osallistumisoikeudet turvattu esityksessä riittävällä tavalla?

kyllä pääosin

7. Sote-maakuntalain 8 luvussa säädetään sote-maakuntien yhteistoiminnasta. Onko siitä esitetty säädettäväksi sote-maakuntien toiminnan ja yhteistyön näkökulmasta tarkoituksenmukaisesti?

kyllä

8. Sote-maakunnan talouden ohjaus perustuu erityisesti sote-maakuntalakiin ja sote-maakuntien rahoituslakiin. Ohjaavatko sote-maakuntien rahoitusmalli ja sote-maakuntalain mukainen taloudenohjausmekanismi sote-maakuntien taloudenhoitoa tarkoituksenmukaisella tavalla?

ei kantaa

9. Sote-maakuntalain 3 luvussa säädetään muun ohella sote-maakunnan lainanottovaltuudesta sekä investointien ohjauksesta koko julkisen talouden tasapainon huomioon ottavalla tavalla. Sote-maakunnille siirtyvien toimitilojen hallinnoinnista ei esitetä erikseen säädettäväksi. Turvaako ehdotettu investointien rahoitus- ja ohjausmalli tarpeellisten investointien toteuttamisen tarkoituksenmukaisella tavalla? Vastauksessa voi ottaa kantaa toimitilojen hallinnoinnin järjestämiseen paikallisella, alueellisella tai valtakunnallisella tasolla.

ei kantaa

10. Maakuntalain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

29 § Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet

Näkövammaisten liitto tukee Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan (VANE) lisäysehdotusta.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi lause: ”Sote-maakuntavaltuuston on huomioitava esteettömyys ja saavutettavuus sekä eri väestöryhmien erityistarpeet tosiasiallisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi.”

32 § Sote-maakunnan vaikuttamistoimielimet

Näkövammaisten liitto ehdottaa 1 momentin viimeisen virkkeen loppuun lisättäväksi kirjausta jäsenten tosiasiallisista osallistumismahdollisuuksista. Ilman tätä lisäystä ei säädetä riittävällä tarkkuudella näkövammaisten ihmisten osallistumismahdollisuuksien takaamisesta.

Tosiasiallisia osallistumismahdollisuuksia on tarkennettava pykälän 32 yksityiskohtaisissa perusteluissa. Näkövammaisten liitto yhtyy yksityiskohtaisten perustelujen osalta VANEn esittämään tarkennukseen, joka on seuraava:

”Tosiasiallisen osallistamismahdollisuuden edellytyksenä ovat saavutettavat ja esteettömät kokoustilat ja -käytännöt. Sote-maakunnan on huolehdittava vaikuttamistoimielinten käyttämien järjestelmien saavutettavuudesta, tilojen esteettömyydestä ja osallistumisesta aiheutuvien kustannusten korvaamisesta. Sote-maakunnan tulisi korvata jäsenille vähintään kokoukseen osallistumisesta aiheutuvat välittömät kustannukset, kuten matkakulut. Sote-maakunnissa välimatkat voivat olla pitkiä, ja osa jäsenistä voi tarvita esteetöntä kuljetusta. Heidän, mutta myös muiden jäsenten osalta, matkakulujen korvaaminen voi olla edellytys tosiasiallisen osallistumismahdollisuuden toteutumiselle.”

Lisäksi Näkövammaisten liitto huomauttaa, että osallistumisesta aiheutuvina kuluina tulee korvata myös mahdolliset henkilökohtaisesta avustajasta aiheutuvat kustannukset ilman, että ne vaikuttavat vähentävästi näkövammaisen käytössä olevaan henkilökohtaisen avun määrään.

Esitettyä lisäystä puoltaa YK:n vammaissopimuksen velvoite osallistaa vammaiset ihmiset heitä koskevaan päätöksentekoon. Yleissopimuksen 4.3 artiklan mukaisesti kaikissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa on neuvoteltava tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa sekä osallistettava heidät heitä edustavien järjestöjen kautta. Vammaisyleissopimusta valvova YK:n vammaiskomitea on antanut osallistamisvelvoitetta koskevan yleiskommentin (General Comment 7: Article 4.3 and 33.3: Participation with persons with disabilities in the implementation and monitoring of the Convention), jossa on tarkennettu sitä, mitä osallistamisvelvoitteen täysimääräinen toteutuminen sopimuspuolilta edellyttää.

Osallistamisvelvoite koskee nimenomaisesti lainsäädännön sekä yleissopimuksen laatimis- ja toimeenpanoprosessia, mutta ulottuu yhtä lailla kaikkeen muuhun vammaisia koskevaan päätöksentekoon. Artiklan määräysten toteutuminen edellyttää viranomaisilta oma-aloitteista aktiivisuutta vammaisten henkilöiden mukaan ottamiseksi eri prosesseihin. Osallistamisoikeuksien toteutumisesta tulee varmistaa osallistamisprosessin esteettömyys ja saavutettavuus. Täysimääräinen ja tehokas osallistaminen sisältää vammaisten henkilöiden ottamisen mukaan paikallisiin, alueellisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin päätöksentekoelementteihin.

11. Muut vapaamuotoiset huomiot maakuntalaista.

Esitettävä maakuntien määrä on edelleen suuri. On epäselvää, päästäkö näin suurella maakuntien määrällä esityksen tavoitteisiin.

Järjestöjen toimintaedellytykset on turvattava ja varmistettava. Näkövammaisten liitto pitää tärkeänä, että maakuntien on edistettävä järjestöjen toimintaedellytyksiä. Ilmaisun on perusteltua olla nykyistä kirjausta velvoittavampi, jotta esim. näkövammaisjärjestöjen toimintaedellytykset maakunnan tasolla on turvattu.

Näkövammaisten liitto muistuttaa, että näkövammaisen ihminen on muutakin kuin sote-maakunnan asiakas ja palvelujen käyttäjä. Hän voi olla työntekijä, luottamushenkilö tai omainen. Jokaisessa roolissa näkövammaisen on voitava toimia täysipainoisesti. Tämä edellyttää saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistamista myös mm. työntekijöiden ja luottamushenkilöiden käyttämien järjestelmien ja muiden vastaavien osalta.

Sote-maakuntien yhteistoiminta on mainittu luvussa 8. Tämä voi olla tarpeen esim. vaativaa erityisosaamista edellyttävien palvelujen järjestämisessä.

On hyvä, että sote-maakunnan ja sen alueen kuntien on neuvoteltava valtuustokausittain tehtäviensä hoitamiseen liittyvästä yhteistyöstä, tavoitteista ja työnjaosta. Tämä on tärkeää, sillä kuntien ja sote-maakuntien järjestämisvastuun yhdyspinnoille jää monia asukkaiden kannalta tärkeitä palvelukokonaisuuksia. Niitä ovat esim. useat lasten ja perheiden palvelut sekä työvoimapalvelut. Nämä ovat läsnä myös näkövammaisten ihmisten sekä näkövammaisten lasten perheiden arjessa.

Sote-maakuntalaki luo tarkoituksenmukaisen yleislain, joka määrittää sote-maakunnan selkeän järjestämisvastuun. On kannatettavaa, että järjestämisvastuu kohdentuu yhden budjetin, hallinnon ja päätöksenteon alle. Palvelujen tuottamisen sääntely on tarpeen erityisesti selkeyttämään sote-maakunnan ja palvelun tuottajan vastuunjako tilanteessa, jossa sote-maakunta hankkii palveluja yksityisiltä palvelujen tuottajilta tai muilta maakunnilta.

Maakunnallinen sote-palvelujen yhtenäistäminen ei saa johtaa näkövammaisten ihmisten erityispalvelujen vähenemiseen tai vaihtoehtojen huonontumiseen. Koottaessa vammaispalveluja alueellisesti yhteisen tuotannon alle, on tämä usein käytännössä merkinnyt palvelun laadun heikentymistä. Vaihtoehdoksi on valittu halvin ja asiakkaan oikeuksia selkeästi rajaavin palvelun toteutus- ja järjestämistapa. Yksilöllisten palvelujen turvaaminen on kirjattu hyvin vahvasti vammaispalvelulainsäädäntöön, joten se on taattava myös vammaisten ihmisten maakunnallisessa sote-palvelussa.

On tärkeää, että sote-maakunnalla on aina selkeä vastuu asiakkaan palveluketjujen toimivuudesta. Vastuun tulee ulottua myös tilanteisiin, joissa jokin osa palvelusta järjestetään muun maakunnan toimesta tai sen tuottaa yksityinen palveluntuottaja.

Kysymyksiä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaista

12. Muodostaako sote-järjestämislaki tarkoituksenmukaisen yleislain julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle?

kyllä

13. Turvaavatko sote-järjestämislain säännökset sosiaali- ja terveystalouden yhdenvertaisen saatavuuden?

kyllä pääosin

14. Varmistaako laissa esitetty tehtävien määrittely kunnan ja maakunnan osalta väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toteutumisen? ”

kyllä pääosin

15. Turvaako 8 §:n sääntely sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun toteutumisen riittävällä ja tarkoituksenmukaisella tavalla?

kyllä pääosin

16. Onko 12 §:n sääntely ostopalvelujen hankkimisesta ja 12 a §:n sääntely vuokratyövoiman käytöstä tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

ei kantaa

17. Ovatko 13 §:n mukaiset yksityistä palveluntuottajaa koskevat vaatimukset perusteltuja

kyllä pääosin

18. Onko 16 §:n sääntely yksityisen palveluntuottajan alihankinnasta tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

kyllä pääosin

19. Onko sote-maakuntien yhteistyöaluetta ja yhteistyösopimusta koskeva 33–36 §:n sääntely kokonaisuudessaan tarkoituksenmukainen?

ei kantaa

20. Turvaako 37 §:n sääntely kaksikielisten sote-maakuntien yhteistyöstä osaltaan ruotsinkielisten palveluiden saatavuuden?

ei kantaa

21. Onko 49 §:n sääntely valmiuskeskuksesta tarkoituksenmukainen ja perusteltu?

kyllä

22. Minkä sote-maakunnan tehtäväksi tulisi säätää ruotsinkielisten palvelujen kehittämisen tukeminen (31 §) koko maassa?

Ei kantaa

23. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

Ei muutosehdotuksia

24. Muut vapaamuotoiset huomiot sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaita.

Esityksen mukaan palvelut on toteutettava yhdenvertaisesti, yhteensovitettuina palvelukokonaisuuksina sekä sote-maakunnan väestön tarpeet huomioon ottaen lähellä asiakkaita. Palveluja kootaan sote-maakunnan alueella suurempiin kokonaisuuksiin silloin, kun palvelujen saatavuus ja laadun turvaaminen edellyttävät erityisosaamista tai kalliita investointeja tai kun palvelujen tarkoituksenmukainen, kustannusvaikuttava ja tehokas toteuttaminen edellyttävät sitä. Näkövammaisten liitto pitää esitystä kannatettavana.

Näkövammaisten ihmisten aseman turvaamisen ja palvelujen saamisen edellytyksenä on niiden toteuttaminen mahdollisimman pitkälle lähipalveluina ja ihmisten tarjoamina palveluina. Joissain vaativaa erityisosaamista edellyttävissä palveluissa keskittäminen ja laajempi järjestämispohja ovat välttämättömiä. Tällöin kyseeseen voi tulla esim. yhteistyö eri maakuntien kesken tai valtakunnallinen yhteistyö.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun hajautettu säätely eri laeissa aiheuttaa vaikeaselkoisuutta ja epäselvyyttä siitä, kuka on tosiasiallisesti sote-palvelujen järjestäjä. Säädöksen tulisi olla selkeä ja helposti sovellettava, jotta sen tavoitteet voivat käytännössä toteutua.

Järjestämisvastuun toteuttamiseksi sote-maakunnalla tulee olla riittävä oma palvelutuotanto. Tämä velvoite on hyvin kirjattu lain pykälätasolle.

Ostettaessa palveluja yksityisiltä palveluntuottajilta on varmistettava sote-maakunnan hankinta- ja osto-osaaminen. Esityksessä edellytetään, että sote-maakunnalla tulisi järjestäjänä olla tarvittava hankinta- ja sopimusosaaminen. Lisäksi sote-maakunnalla on oltava järjestämisvastuunsa toteuttamisen edellyttämä riittävä oma palvelutuotanto. Tämä on välttämätöntä. On kannatettavaa, että velvoitteet on kirjattu pykälätasolle.

Yksityisten palveluntuottajien kohdalla on varmistettava valvonnan toimiminen mukaan lukien omavalvonta. Omavalvonta on oltava yhdenmukaista julkisella ja yksityisellä sektorilla. Lisäksi on taattava säännöllinen valvonta.

Oleellisen tärkeää on kerätä palautetta myös asiakkailta. Pelkkä viranhaltijoiden antama palaute ei ole riittävää. Näkövammaisten liitto korostaa, että asiakkailta on kerättävä aidosti palautetta ja tällä palautteella on oltava myös vaikutusta palvelujen järjestämiseen.

Näkövammaisten liitto pitää tärkeänä, ettei palveluja, joihin sisältyy sote-maakunnan järjestämisvastuun toteuttamiseen kuuluvia tehtäviä tai palveluja, joihin sisältyy julkisen vallan käyttöä hankita yksityiseltä palveluntuottajalta. Lisäksi on kannatettavaa, että lakiesityksessä on kielletty näissä palveluissa palvelutarpeen arvioinnin hankkiminen yksityisiltä tahoilta ja siten ymmärretty palvelutarpeen arvioinnin merkitys osana päätöksentekoprosessia ja julkisen vallan käyttöä. Erityisesti vammaispalveluissa palvelutarpeen arvioinnilla on keskeinen merkitys harkintavallan ja palvelun myöntämiseen liittyvän yksilöllisen palvelutarpeen arvioinnin kohdalla.

Työvoimaan liittyvät resurssivajeet ovat todellinen ongelma jo nyt. On hyvä, ettei esim. sosiaalipäivystyksen ja virkavastuun alaisten tehtävien ulkoistaminen ole mahdollista.

Asiakkaiden käyttämät digitaalisiin palveluihin tarvittavat tunnistautumistavat on toteutettava saavutettavasti. Kaikilla näkövammaisilla ei ole käytössä esim. verkkopankkitunnuksia eikä heillä ole laitteita eikä apuvälineitä joiden avulla voisivat lukea mm. tekstiviestejä.

Esityksessä ei näy riittävän selkeästi ja vahvasti asiakassuunnitelma ja sen asema ja tehtävä. Asiakslähtöisyyden tavoite on mahdollista toteuttaa, kun perusteluissa esiin nostetut yksilölliset palvelut tosiasiaa suunnitellaan ja toteutetaan näkövammaisen ihmisen yksilöllisten tarpeiden pohjalta. Näkövammaisten liitto muistuttaa, että näkövammaisen ihmisen oma mielipide on kuultava ja sitä on myös todellisuudessa kuunneltava. Se on ehdoton edellytys suunniteltaessa, toimeenpantaessa ja järjestettäessä näkövammaisen ihmisen tavallisessa arjessaan tarvitsemia vammaispalveluja, apuvälineitä ja muita palveluja. Toimiva työväline tähän on asiakassuunnitelma, joka tehdään yhdessä asiakkaan kanssa asiakkaan mielipide vahvasti mukaan ottaen.

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan mukaisesti on varmistettava vammaisten ihmisten ja heitä edustavien järjestöjen osallistaminen. Maakunnan palveluiden käyttäjillä ja alueen järjestöillä on oltava mahdollisuus tuoda näkemyksensä sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnan toimintaan ja ministeriöiden ja maakuntien välillä käytäviin neuvotteluihin. On ensiarvoisen tärkeää, että näissä otetaan huomioon myös palvelujen käyttäjien kokemukset palvelujen laadusta, saatavuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta.

Näkövammaisten liitto kannattaa lakiesityksen 48 §:n huomioita poikkeusoloista ja häiriötilanteista. Koronaviruksen aiheuttama poikkeustilanne on osoittanut varautumisen merkityksen ja sen puutteet vammaisten ihmisten näkökulmasta. Se on myös osoittanut puutteita näkövammaisten ihmisten tiedonsaannissa, yhteiskunnan toimintoihin osallistumisessa ja tavallisessa arjessa välttämättömien vammaispalvelujen ja muiden palvelujen toteuttamisessa ja järjestymisessä poikkeusolojen aikana. Varautumissuunnitelmissa tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten häiriö- ja poikkeustilanteissa turvataan vammaisten ihmisten oikeudet ja kuuleminen sekä tosiasiaa kuulluksi tuleminen.

Näkövammaisten liitto muistuttaa, että sote-maakunnat ja muut toimijat voivat käyttää oman työnsä tukena Näkövammaisten liitossa olevaa näkövammaisuuden asiantuntemusta. Esityksessä tulee näkyä velvollisuus käyttää apuna järjestöissä olevaa asiantuntemusta ja osaamista.

Kysymyksiä pelastustoimen järjestämislaista

25. Lain 8 §:ssä ehdotetaan säädettävän pelastustoimen järjestämisen valtakunnallisista tavoitteista. Säännöksessä luetellaan asiat, jotka valtakunnallisissa strategisissa tavoitteissa on määriteltävä. Luettelo ei ole tyhjentävä. Ovatko säännöksessä luetellut kohdat tarkoituksenmukaisia?

ei kantaa

26. Mikä pitäisi lisätä/mikä pitäisi poistaa?

Ei Kantaa

27. Lain 13 §:ssä ehdotetaan säädettävän sote-maakunnan seuranta- ja arviointivelvollisuudesta. Lisäksi lain 16 §:ssä ehdotetaan säädettävän sote-maakunnan pelastustoimen omavalvonnasta. Onko sote-maakunnille ehdotettu seuranta-, arviointi- ja omavalvontakokonaisuus tarkoituksenmukainen?

ei kantaa

28. Pelastustoimen järjestämislain 5 pykälässä säädetään tehtävien kokoaminen suurempiin kokonaisuuksiin, jos se on välttämätöntä palvelujen saatavuuden, yhdenmukaisuuden tai laadun turvaamiseksi taikka tehtävien vaativuuden tai niistä johtuvien suurten kustannusten perusteella. Ovatko säännöksessä esitetyt koottavat tehtävät perusteltuja?

ei kantaa

29. Mitä kansainvälisessä pelastustoiminnassa hyödynnettäviä erityisresursseja (kalusto, muodostelmat) olisi tarkoituksenmukaista koota jonkun maakunnan/maakuntien hoidettavaksi?

Ei kantaa

30. Mitä kansainvälisen avunannon ja vastaanottamisen edellyttämiä toimintoja (hälyttäminen, varustaminen jne.) olisi tarkoituksenmukaista koota johonkin maakuntaan/maakuntiin ja jos kyllä, mihin maakuntaan/maakuntiin?

Ei kantaa

31. Pelastustoimen järjestämislain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

Ei muutosehdotuksia

32. Muut vapaamuotoiset huomiot pelastustoimen järjestämislaista.

Pelastustoimen työssä ennaltaehkäisy on tärkeässä roolissa. Siinä on varmistettava näkövammaisten ihmisten äänen kuuluminen ja esimerkiksi pelastustoimeen liittyvän informaation tulee olla saatavilla saavutettavassa muodossa. Pelastustoimen suunnittelussa, harjoituksissa ja muissa vastaavissa on otettava mukaan näkövammaisia ihmisiä sekä näkövammaisjärjestöjä.

Pelastustoimessa tarvitaan valtakunnallisia ohjeita ja toimintatapoja vammaisten ihmisten turvallisuuden, pelastustoimien, sairaankuljetuksen ja normaalin elämän turvaamiseksi.

Yhdenvertaisuus on määritelty keskeiseksi tavoitteeksi. Näkövammaisten liitto pitää tätä kannatettavana. Sen on kuitenkin toteuduttava myös käytännössä. Pelastustoimen kehittäminen sekä toiminnan ohjaus ja valvonta ovat tavoitteen toteuttamisessa keskeisessä roolissa.

Esitetyn lakiluonnoksen 3 §:ssä säädetään pelastustoimen palvelutasosta. Tässä on vieläkin paremmin otettava huomioon ennaltaehkäisevä työ ja sen merkitys. Yksityiskohtaisissa perusteluissa on perusteltua mainita vammaiset ihmiset. Heidät on otettava huomioon pelastustoimen suunnittelussa ja kehittämisessä. Näkövammaisten liitto tarjoaa asiantuntijaosaamistaan näkövammaisuuteen liittyvissä erityiskysymyksissä. Vastaavaa yhteistyötarvetta on nähtävissä myös mm. pykälissä 4 järjestämisvastuu pelastustoimessa ja 7 § pelastustoimen yleinen ohjaus, suunnittelu ja kehittäminen.

Näkövammaisten liitto muistuttaa YK:n vammaissopimuksen velvoitteista. Vammaisten ihmisten ja vammaisjärjestöjen osallistamisesta on kirjaus artiklassa 4 sen 3 kohdassa. Osallistaminen on perusteltua lisätä esim. pykälän 8 valtakunnalliset tavoitteet pelastustoimen järjestämiselle ja pykälän 7 pelastustoimen yleinen ohjaus, suunnittelu ja kehittäminen yksityiskohtaisiin perusteluihin.

Pykälässä 9 säädetään pelastustoimen neuvottelukunnasta. Pykälän yksityiskohtaisiin perusteluihin on hyvä lisätä maininta YK:n vammaissopimuksen osallistamisvelvoitteesta. Käytännössä se tarkoittaa, että vammaisjärjestöillä tulisi olla edustus neuvottelukunnassa.

Pykälässä 16 säädetään sote-maakunnan pelastustoimen omavalvonnasta. Omavalvonnassa on otettava huomioon myös vammaiset ihmiset ja haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät. Yksityiskohtaisissa perusteluissa on hyvä nostaa vahvemmin esiin ennaltaehkäisevä työ. Samoin siinä on perusteltua nostaa esiin tiedon saavutettavuuden merkitys ja välttämättömyys esim. näkövammaisille ihmisille.

Kysymyksiä voimaanpanolaista

33. Sote-maakuntien aluejaon pohjana on kuntaperusteinen maakuntajako, josta säädetään voimaanpanolain 5 §:ssä. Onko ehdotettu aluejako tarkoituksenmukainen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen näkökulmasta?

ei kantaa

34. Sote-maakuntarakennelain 3 §:n mukaan maakuntajako toimii nykyiseen tapaan myös muiden valtion aluejakojen perustana. Lisäksi maakuntajako toimii maakuntien liittojen toimialuejaon pohjana. Onko ehdotettu 5 §:n mukainen aluejako tarkoituksenmukainen muun aluehallinnon näkökulmasta?

ei kantaa

35. Lakiehdotuksessa Etelä-Savon ja Pohjois-Savon maakuntia ehdotetaan muutettavaksi siten, että Enonkoski, Rantasalmi, Savonlinna ja Sulkava siirtyisivät Etelä-Savosta Pohjois-Savoon. Muutos vaikuttaa sekä sote-maakuntaan että valtion aluejakojen pohjana olevaan maakuntajakoon. Mihin maakuntaan näiden kuntien tulisi kuulua ja mitä vaikutuksia vaihtoehtoilla olisi lausunnonantajan toimintaa:

-

36. Lakiehdotuksessa Uudenmaan maakunnan alueella sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä vastaisi neljä sote-maakuntaa (Itä-Uusimaan sote-maakunta, Keski-Uusimaan sote-maakunta, Länsi-Uusimaan sote-maakunta, Vantaa-Keravan sote-maakunta) sekä Helsingin kaupunki, joka ei kuuluisi mihinkään sote-maakuntaan. Muiden aluejakojen osalta Uudenmaan nykyinen maakunta olisi yksi kokonaisuus. Onko ehdotettu sääntely aluejakojen näkökulmasta tarkoituksenmukainen?

kyllä pääosin

37. Turvaako väliaikaisten toimielinten kokoonpano ja laissa säädetyt tehtävät uudistuksen toimeenpanon (7 - 8 §)?

ei kantaa

38. Voimaanpanolain 4 luvun mukaan sairaanhoitopiirien ja erityishuoltopiirien kuntayhtymät, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtäviin liittyvä kuntien ja eräiden kuntayhtymien irtain omaisuus, lomapalkkavelka ja sopimukset siirtyvät sote-maakunnille. Kuntien toimitilat ja kiinteistöt jäävät kuntien omistukseen. Onko omaisuusjärjestelyjä koskeva ratkaisu hyväksyttävä?

ei kantaa

39. Voimaanpanolain 4 luvussa säädetään kuntien oikeudesta saada valtiolta korvaus uudistukseen liittyvien omaisuusjärjestelyjen aiheuttamista välittömistä kustannuksista sekä korvausmenettelyistä. Korvaus kohdistuisi ensisijaisesti kunnille ja kuntayhtymille jääviin omaisuuseriin, esimerkiksi siirtymäajan jälkeen käytöstä poistuvien toimitilojen kustannuksiin. Onko kompensatiosääntely hyväksyttävä?

ei kantaa

40. Voimaanpanolain 17 §:n mukaan kunnallisia sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen palveluja tuottavissa organisaatioissa työskentelevä henkilöstö siirtyisi maakuntien palvelukseen liikkeenluovutuksen periaatteiden mukaisesti. Lisäksi henkilöstö, joka muualla kunnan hallinnossa tai tukipalveluissa tekee pääasiallisesti sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä, siirtyisi maakuntien

palvelukseen. Onko henkilöstön siirtymisestä esitetty säädettäväksi henkilöstön aseman näkökulmasta tarkoituksenmukaisesti?

ei kantaa

41. Onko 28 §:n mukainen ulkoistamissopimusten mitättömyyttä koskeva sääntely perusteltu ja turvaako se osapuolten aseman riittävästi?

ei kantaa

42. Turvaako Kärkullan toiminnan jakamista koskevat ehdotukset sen toiminnan jatkuvuuden sote-maakuntien toimintana?

Näkövammaisten liitto pitää tärkeänä, että kielellisten oikeuksien turvaamiseen ja ruotsinkielisten palvelujen kehittämiseen ja ylläpitämiseen kiinnitetään riittävästi huomiota.

43. Uudistus tulisi ehdotuksen mukaan voimaan vuoden 2023 alusta. Onko uudistus toteutettavissa uudistuksessa ehdotetussa aikataulussa?

ei kantaa

44. Voimaanpanolain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

Ei muutosehdotuksia

45. Muut vapaamuotoiset huomiot voimaanpanolaista.

Esityksen mukaan tällä hetkellä kuntia sitovat sopimukset ja vastuut siirtyisivät sote-maakunnille. Näkövammaisten liitto muistuttaa, ettei palveluihin saa tulla siirtymävaiheessa minkäänlaisia katkoksia.

Koronaviruspandemia on aiheuttanut hoito- ja palveluvelkaa sosiaali- ja terveydenhuollossa. On varmistettava, ettei tällä palveluvelalla ole kielteisiä vaikutuksia siirtymävaiheeseen, ja että palveluvelka saadaan hoidettua. Konkreettisesti palveluvelka on näkövammaisilla ihmisillä näkynyt esim. sovittujen silmälääkärikontrollien siirtymisenä, lääkärintodistusten saannin viivästymisenä ja ongelmina tavallisen arjen kannalta välttämättömien vammaispalvelujen käytössä tai apuvälinepalvelujen ja kuntoutuksen toteuttamisessa.

Uudenmaan iso väestöpohja mahdollistaa monenlaisten palvelujen tuottamisen laadukkaasti myös maakuntaa pienemmissä kokonaisuuksissa. Esitettävät sote-maakunnat pilkkovat maakunnan ja erityisesti pääkaupunkiseudun. Sääntelyssä on huolehdittava, että palvelut ovat yhdenvertaisia koko Uudenmaan alueella. Samoin on huolehdittava siitä, ettei palveluissa ole suuria taso- ja laatueroja.

Kysymyksiä maakuntien rahoituslaista

46. Valtio rahoittaa pääosin perustettavien sote-maakuntien toiminnan, eli vastuu sosiaali- ja terveystalouden ja pelastustoimen rahoittamisesta osoitetaan valtiolle. Onko ratkaisu uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta tarkoituksenmukainen?

ei kantaa

47. Valtion rahoituksen taso kullekin varainhoitovuodelle perustuu lähtökohtaisesti sote-maakuntien edellisen vuoden laskennallisiin kustannuksiin. Valtion rahoituksen tasoa korotetaan vuosittain arvioidun palvelutarpeen muutoksen (7§), kustannustason (hintojen) (8 §), tehtävämuutosten (9 §) sekä toteutuneiden kustannusten perusteella (10 §). Palvelutarpeen muutoksen osalta esitykseen sisältyy valtion rahoituksen kasvua osittain hillitsevä tekijä siten, että arvioidusta tarpeen muutoksesta huomioidaan 80 %:n osuus kolmannesta vuodesta lähtien (36 §). Lisäksi sote-maakunnalla on oikeus lisärahoitukseen, edellyttäen, että lain 11 §:ssä tarkoitettut edellytykset täyttyvät. Onko sote-maakunnalla riittävät taloudelliset edellytykset suoriutua lakisääteisistä tehtävistä?

ei kantaa

48. Ovatko sote-maakuntien valtion rahoituksen *sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävien* rahoituksen määräytymistekijät (luku 3) ja niiden painokertoimet perusteltuja?

ei pääosin

49. Ovatko sote-maakuntien valtion rahoituksen *pelastustoimen tehtävien* rahoituksen määräytymistekijät (luku 4) ja niiden painokertoimet perusteltuja?

ei kantaa

a) Onko maakuntien rahoitukselle vuosille 2023–2029 esitetty siirtymäaika riittävä?

ei kantaa

b) Onko toistaiseksi pysyvä enimmäismuutostasaus kannatettava?

ei kantaa

51. Valtion rahoitus maksetaan sote-maakunnalle kuukausittain viimeistään kuukauden ensimmäisenä päivänä. Varainhoitovuoden tammikuussa ja kesäkuussa maksetaan molempina 2/12 koko vuoden rahoituksesta ja muina kuukausina jäljelle jäävä rahoitus yhtä suurina erinä (25 §). Sen lisäksi vuoden 2023 rahoituksen tammikuun maksuerästä puolet maksetaan sote-maakunnalle vuoden 2022 joulukuun 1 päivänä (37 §). Onko rahoituksen maksatuksen aikataulu maksuvalmiuden ja kassan hallinnan kannalta tarkoituksenmukainen?

ei kantaa

52. Maakuntien rahoituslain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

Ei muutosehdotuksia

53. Muut vapaamuotoiset huomiot maakuntien rahoituslaista.

Rahoituksen yleiskatteellisuuden riskinä ovat maakunnan poliittiset ratkaisut. Maakunta voi itse määrittellä valtiolta saadun rahoituksen kohdentamisen. Tällä voi olla kielteinen vaikutus vammaisten ihmisten palvelujen rahoituksen turvaamiseen ja alibudjetoinnin poistumiseen. Nykyisin alibudjetointi sote-sektorilla on valitettavan yleistä. Todellisuudessa koko vammaispalvelulain voimassaoloajan kunnat ovat yleiskatteellisella rahoituksella toistuvasti alibudjetoineet vammaispalveluiden rahoitusta. Yleistä on myös keskustelu, jossa vammaispalvelujen kustannusten katsotaan olevan huomattavan suuret ja näkövammaisen ihmisen tavallisessa arjessa tarvitsemien vammaispalvelujen luksusta.

On kannatettavaa, että ennakoimattoman palvelutarpeen ilmaantuessa on mahdollisuus saada lisärahoitusta.

Esityksen mukaan sote-maakunnalle myönnetty valtionrahoitus perustuisi perushintaan. Perushinta olisi sote-maakunnan laskennallisten kustannusten ja määräytymisperusteiden asukaskohtainen hinta tai peruste, jonka määrä vahvistettaisiin 6 §:n perusteella ja perushintojen käyttöä koskevien 13 ja 21 §:ssä säädettyjen asetuksenantovaltuuksien nojalla vuosittain valtioneuvoston asetuksella. Perushinta olisi valtion rahoituksen laskennan lähtökohta. Perushinnat ovat väline, jolla säädellään sote-maakuntien kokonaisrahoituksen määrää ja rahoituksen jakautumista eri määräytymisperusteille. Asetuksella säädettäisiin vuosittain sote-maakunnan asukaskohtaisesta ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttöä kuvaavien laskennallisten palvelutarpeiden perushinnoista sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen, asukastiheyden, vieraskielisyyden, kaksikielisyyden, saaristoisuuden, saamenkielisyyden sekä pelastustoimen tehtävien perushinnoista. Esitetyt vuotuiset sote-maakunnan asukaskohtaiset ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttöä kuvaavat laskennalliset palvelutarpeiden perushinnat eivät kuvaa erityisesti näkövammaisten ja muulla tavoin vammaisten ihmisten palvelutarpeista syntyviä kustannuseriä. Tämä on selkeä puute. Näkövammaisten ihmisten tavallisen arjen sujumiselle välttämättömiä ovat mm. kuljetuspalvelut (uudistettavassa vammaispalvelulaissa terminä liikkumisen tuki), henkilökohtainen apu, asunnossa ja sen läheisyydessä tehtävät muutostyöt (esim. valaistusmuutostyöt), liikkumistaidon ohjaus sekä erilaiset apuvälinepalvelut.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota rahoituksen riittävyyteen (PeVL 26/2017 vp, PeVL 15/2018 vp, PeVL 65/2018 vp). Valiokunnan mukaan perustuslain 22 §:n mukaiseen perusoikeuksien toteuttamisveloitteeseen kuuluu valtion vastuu huolehtia siitä, että maakunnilla on käytännön edellytykset suoriutua tehtävistään. Valiokunnan mukaan maakuntien rahoituksen perusteltu lähtökohta on myös, että tehtävistä säädettäessä on huolehdittava rahoitusperiaatteen mukaisesti maakuntien tosiasiallisista edellytyksistä suoriutua veloitteistaan. Ratkaisevassa asemassa maakuntien sote-palvelujen järjestämistehtävän asianmukaisen hoitamisen turvaamisessa on nimenomaan valtion rahoituksen riittävyys ja sen oikea kohdentaminen. Olennaista on, että sote-palvelujen rahoituksen on riittävästi vastattava palvelutarvetta ja turvattava, etteivät sote-palveluista perittävät asiakasmaksut suuruudellaan siirrä palveluja niitä tarvitsevien ulottumattomiin.

Asiakasmaksulain uudistaminen nykyistä paremmin on välttämätöntä. Asiakasmaksujen perimättä jättäminen ja huojentaminen ovat tapoja, joista näkövammaiset ihmiset eivät tiedä eikä niistä aktiivisesti tiedoteta. Asiakasmaksut eivät saa johtaa sote-palvelujen käyttämättä jättämiseen tai niiden alikäyttöön.

Kuntien rahoitusta koskeva lainsäädäntö

54. Ovatko valtionosuusjärjestelmään esitetyt, sote-uudistuksesta aiheutuvien merkittävien kuntakohtaisten muutosten lieventämiseksi esitetyt tasejärjestelyt hyväksyttäviä ja riittäviä (laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta 29 ja 30 §)?

ei kantaa

55. Ovatko valtionosuuskriteerit sekä niiden painotukset yleisesti ottaen perusteltuja (laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta, luku 2 sekä luonnos valtioneuvoston asetukseksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta)?

ei kantaa

56. Kuntien rahoitusta koskevan lainsäädännön pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

Ei muutosehdotuksia

57. Muut vapaamuotoiset huomiot kuntien rahoitusta koskevasta lainsäädännöstä.

Ei muita huomioita

Verolainsäädäntö

58. Pidättekö maakuntien rahoituksen keräämiseksi esitettyjä verojärjestelmän muutoksia hyväksyttävänä?

ei kantaa

59. Verolainsäädännön pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

Ei muutosehdotuksia

60. Vapaamuotoiset huomiot verolainsäädännöstä.

Esityksessä ehdotetaan verotuksen invalidivähennyksen poistamista. Asia on ollut keskusteluissa lukuisia kertoja viimeisten noin 20 vuoden aikana.

Näkövammaisten liitto edellyttää, että mahdollisen invalidivähennyksen poistamisen tuomat lisätulot kohdennetaan vammaisten ihmisten tarvitsemiin palveluihin ja niiden kehittämiseen. Tarkemmin kohdennuksesta on sovittava yhdessä vammaisjärjestöjen kanssa. Keskustelu on käytävä YK:n vammaissopimuksen velvoitteiden hengessä.

Riskinä invalidivähennyksen poistamisessa on, ettei sitä vastaava euromäärä osana sote-maakuntien yleiskatteellista rahoitusta siirry tosiasiallisesti sote-maakunnan vammaisten ihmisten palveluiden kehittämiseen tai vahvistamiseen.

Maakuntien ja kuntien henkilöstöä koskeva lainsäädäntö

61. Kunnallista henkilöstöä koskevan lainsäädännön soveltamisalaa ehdotetaan muutettavaksi koskemaan myös maakuntien henkilöstöä. Maakuntien työnantajaedunvalvontaa hoitaisi uudella lailla säädettävä Kunta- ja maakuntatyönantajat KT. Onko henkilöstön asemasta ja työnantajaedunvalvonnasta esitetty säädettäväksi tarkoituksenmukaisesti?

ei kantaa

62. Onko eläkkeiden rahoittamisesta esitetty säädettäväksi tarkoituksenmukaisesti?

ei kantaa

63. Vapaamuotoiset huomiot henkilöstön asemasta ja/tai työnantajaedunvalvonnasta sekä eläkkeistä.

Ei muita huomioita

Uusimaa-laki

64. Turvaako Uudenmaan erillislaki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen alueella yhdenvertaisesti muuhun maahan verrattuna?

kyllä pääosin

65. Turvaavatko HUSin lakisääteisiä tehtäviä koskevat säännökset erikoissairaanhoidon järjestämisen sekä yliopistollisen sairaalan tutkimus-, kehittämis- ja opetustehtävät (5 §)?

ei kantaa

66. Onko terveydenhuollon järjestämisvastuun jakautumisesta Uudellamaalla esitetty säädettäväksi tarkoituksenmukaisesti (Uudenmaan sote-maakuntien ja Helsingin kaupungin ensisijainen järjestämisvastuu, HUSin lakisääteiset tehtävät ja HUS-järjestämissopimus; 4, 5 ja 10 §)?

ei kantaa

67. Ovatko Helsingin kaupungin talouden eriyttämistä koskevat säännökset tarkoituksenmukaisia ja riittäviä turvaamaan toiminnan vertailtavuuden muuhun maahan nähden (5 luku)?

ei kantaa

68. Uusimaa-lain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

Ei muutosehdotuksia

69. Vapaamuotoiset huomiot Uudenmaan erillislaista?

Siirtymäaikana on turvattava yhteistyö Uudenmaan sisällä ja Uudenmaan ulkopuolisten sote-maakuntien välillä.

Lisäksi Uudenmaan osalta tulee ottaa huomioon Pääkaupunkiseudulle kohdistuva voimakas muuttoliike sekä Suomen sisältä että ulkomailta: Uudenmaan erillislaissa tulee mahdollistaa nopea reagointi muuttuviin tarpeisiin väestömäärien jatkuvasti lisääntyessä. Sote-palveluiden tarve ja

kustannukset lisääntyvät merkittävästi nopeammin kuin muissa maakunnissa, joten on varmistettava, että lisääntyvään palvelutarpeeseen saadaan riittävästi resursseja.

Lisäksi on huolehdittava sosiaali- ja terveystalouden ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhdyspinoista ja turvattava vammaisjärjestöjen toimintaedellytykset.

Yleishallintoa koskevat lait

70. Yleishallintoa koskevien lakien pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

Ei muutosehdotuksia

71. Vapaamuotoiset huomiot yleishallintoa koskevasta lainsäädännöstä.

Ei muita huomioita

Kysymyksiä sote-maakuntarakennelaista

72. Sote-maakuntarakennelaissa säädetään maakuntajaosta, joka toimii myös sote-maakuntien alueiden pohjana. Lisäksi laissa säädetään sote-maakuntien muuttamisesta, joka johtaa myös vastaavalla alueella maakuntajaon muutokseen. Onko esitetty sote-maakuntien ja niiden pohjana olevan maakuntajaon suhde sekä jaon muutosprosessi kriteereineen selkeä ja tarkoituksenmukainen ottaen huomioon maakuntajaon merkityksen muille aluejaoille?

ei kantaa

73. Pidättekö esitettyjä edellytyksiä sote-maakuntien muuttamiseksi tarkoituksenmukaisena sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen näkökulmasta? (erityisesti sote-maakuntarakennelain 2, 5 ja 10 §:t)

ei kantaa

74. Sote-maakuntarakennelain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

Ei muutosehdotuksia

75. Muut vapaamuotoiset huomiot sote-maakuntarakennelaista.

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että maakuntia on edelleen varsin monta. Se ei ota kantaa maakuntajakoon tai sopivaan maakuntien määrään, mutta muistuttaa, että maakuntien on oltava riittävän suuria ja toimintakykyisiä. Ellei näin ole, esityksen tavoitteet eivät välttämättä toteudu tarkoitettulla tavalla. Sote-maakuntajakoa on hyvä tarkastella tarvittaessa uudelleen sekä ennen lakien voimaan tuloa että voimaan tulon jälkeen käytännön kokemusten valossa.

Maakuntien ohjaus

76. Valtion ohjausta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon että pelastustoimen järjestämisessä vahvistettaisiin. Onko tämä uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta perusteltua?

kyllä pääosin

77. Ministeriöt ja maakunta kävisivät vuotuiset neuvottelut, joissa tarkasteltaisiin maakunnan toimintaa ja taloutta toteumatietojen ja ennusteiden näkökulmasta. Lisäksi erilliset ohjausneuvottelut käytäisiin vuosittain yhteistyöaluekohtaisesti. Onko neuvottelujen tavoite ja käsiteltävä asiakokonaisuus tarkoituksenmukainen?

ei kantaa

78. Maakuntien ja valtioneuvoston välille suunnitellaan ministeriöiden ja järjestämisvastuussa olevien tahojen vuorovaikutukseen perustuvaa aktiivista ohjausta, joka perustuisi avoimeen näkemysten ja tietojen vaihtoon sekä järjestäjien toiminnan ja talouden jatkuvaluonteiseen arviointiin. Onko ohjausmalli uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta perusteltu?

ei kantaa

Uudistuksen vaikutukset

79. Vaikutusten arvioinnissa on kuvattu ehdotuksen keskeiset vaikutukset. Miltä osin vaikutusten arviointia olisi korjattava, tarkennettava tai täydennettävä?

Vaikutuksia on arvioitu monipuolisesti. Niistä kuitenkin puuttuu vaikutusarviointia esim. vammaispalvelujen toteuttamiseen rahoituksen näkökulmasta.

Esityksen myötä oikeussuojakeinot eivät parane nykyisestä. Näkövammaisten liitto esittää, että oikeussuojakeinoihin kiinnitetään parempaa huomiota ja niitä parannetaan.

Digitalisaatio on esillä vahvasti. Näkövammaisten liitto muistuttaa, että digitaalisten palvelujen kohdalla on varmistettava niiden saavutettavuus ja käytettävyys. Lisäksi on aina oltava vaihtoehtoinen tapa hoitaa asia. Monet näkövammaiset ovat digitalisaation ulkopuolella, koska heillä ei ole taitoja käyttää digitaalisia palveluja, heillä ei ole tarvittavia laitteita eikä taitoja laitteiden käyttöön tai digitaaliset palvelut eivät ole saavutettavia.

80. Onko uudistuksen muutuskustannukset tunnistettu ja arvioitu asianmukaisesti?

ei kantaa

81. Uudistuksesta aiheutuvia ICT:n ja tiedonhallinnan muutuskustannuksia on arvioitu hallituksen esityksen vaikutusarvioinneissa edellisen vaalikauden maakunta- ja sote-valmistelussa tunnistettujen kustannusarvioiden perusteella. Millaisia tarkennuksia ja täydennyksiä nyt esitettyihin arvioihin tulisi tehdä?

Ei huomioita

82. Näkemyksenne muista mahdollisista ICT- ja digiasioihin liittyvistä vaikutuksista ehdotetussa palvelurakenteessa?

Näkövammaisten liitto muistuttaa digitaalisten palvelujen saavutettavuuden varmistamisesta. Tällä on suora vaikutus näkövammaisten ihmisten mahdollisuuksiin käyttää digitaalisia palveluja. On muistettava, että näkövammaisen ihminen voi olla asiakas, työntekijä tai omainen. Stereotyyppisesti ei pidä ajatella näkövammaista vain asiakkaana, vaan kaikki roolit on muistettava.

a) vuosina 2021-2022?

Ei huomioita

b) vuosina 2023-2024?

Ei huomioita

c) vuodesta 2025 alkaen?

Ei huomioita

a) vuosina 2021-2022?

Ei huomioita

b) vuosina 2023-2024?

Ei huomioita

c) vuodesta 2025 alkaen?

Ei huomioita

85. a) Tulisiko arvionne mukaan sote-maakunnille siirtyviä hankintasopimuksia mitätöitymään järjestämisvastuuta ja ostopalveluja koskevan sääntelyn nojalla?

-

b) jos kyllä, mikä olisi mitätöityvien sopimusten euromääräinen arvo?

-

c) liittyisikö arvionne mukaan mitätöityviin sopimuksiin yksityisille palveluntuottajille hyödyttömiksi jääviä investointeja, mitä nämä välittömät hyödyttömäksi jäävät investoinnit olisivat ja kuinka suurista menetyksistä olisi kyse?

-

Uudistuksen toimeenpanon tuki

86. Mihin aiheisiin liittyvää valtakunnallista tukea katsotte tarvitsevanne sote- ja maakuntaudistuksen alueelliseen toteutukseen?

-

muuta, mitä?

-

Muut kysymykset

87. Mahdolliset ehdotukset käsitteen ”sote-maakunta” korvaamiseksi jollain muulla käsitteellä.

Ei ehdotuksia

88. Ehdotus sote-maakuntanne nimeksi.

Ei ehdotuksia

89. Muut vapaamuotoiset huomiot hallituksen esitysluonnoksesta.

Näkövammaisten liitto muistuttaa sosiaali- ja terveysministeriötä asiakirjoista, jotka Vammaisfoorumi ry laati perhe- ja peruspalveluministeri Kiurun toimeksiannosta marras-joulukuussa 2019. Asiakirjoihin on koottu vammaisten ihmisten kannalta keskeisiä seikkoja tulevaisuuden sote-keskuksen ja sote-uudistuksen toteuttamisen näkökulmasta. Asiakirjat on toimitettu perhe- ja peruspalveluministeri Kiurulle, hänen esikunnalleen ja muutamille sosiaali- ja terveysministeriön virkamiehille 14.11.2019 ja 19.12.2019.

Näissä asiakirjoissa Vammaisfoorumi on esittänyt mm. vammaisasioiden osaamiskeskusten perustamista. Ohessa on suora lainaus asiakirjasta.

"Vammaisasiat vaativat erityisasantuntijuutta ja erityisosaamista, jota on tällä hetkellä saatavilla epätasaisesti. Tieto ja yhteistyö vammaisten ihmisten asioiden hoitamisessa on pirstaleista sosiaali- ja terveyspalveluiden välillä ja näiden sisällä. Asiakasprosessit vievät monimutkaisten prosessien vuoksi turhan paljon aikaa ja resursseja, vaikka järjestelyt olisivat hoidettavissa helpostikin. Tämän vuoksi vammaisten ihmisten erityistarpeisiin liittyvää osaamista olisi hyvä keskittää erillisiin osaamiskeskuksiin, jotka voisivat olla maakunnallisia osana maakunnan sote-organisaatiota. Vaihtoehtoisesti ne voisivat olla erva-alueiden mukaisia. Vaativissa asioissa voidaan konsultoida toisia osaamiskeskuksia tai esimerkiksi erva-alueita.

Erikoisosaamista vaativia vammaispalveluita ovat esimerkiksi valmennus ja tuki (esitetty uuteen vammaispalvelulakiin), henkilökohtainen apu, asumisen tuen palvelut sekä liikkumisen tuki. Näissä palveluissa asiakkaan yksilöllisen avun tarve ja järjestettävän palvelun kokonaisuus, järjestämistapa ja laajuus ovat kytköksissä toisiinsa ja edellyttävät erityistä osaamista.

Vaikka vammaispalveluiden osaaminen hallinnollisesti keskitettäisiin osaamiskeskuksiin, on palvelujen oltava lähellä ihmistä. Tämä tarkoittaa, että muun muassa palvelusuunnitelmat ja viranhaltijapäätökset tehdään mahdollisimman lähellä eli esimerkiksi sote-keskuksissa.

Ehdotuksessa sote-keskuksella viitataan paikalliseen tasoon, jossa vammaispalvelujen osaamista on perustasolla ja lääketieteellinen asiantuntemus ja yhteistyö toimivat perusterveydenhuollon tasolla. Keskitetyllä tasolla – osaamiskeskuksissa – olisi erityisosaaminen vammaispalveluista sekä yhteys sosiaalihuoltoon ja erikoissairaanhoidon erityisosaamiseen. Yhteiskunnallinen visio on, että osaamista keskittämällä voitaisiin tehdä parempia palvelusuunnitelmia sekä päätösten toimeenpanoa yksilölliseen tarpeeseen vastaavilla palveluilla. Tämä vapauttaisi leveämpiä hartioita myös muuhun sosiaalityöhön ja edistäisi palveluiden oikea-aikaisuutta ja ennaltaehkäisevää vaikutusta. Vaikka toteutus voidaan hoitaa perustasolla, on olennaisen tärkeää, että suunnittelu ja

koordinointi tapahtuisivat tasolla, josta löytyy riittävästi asiantuntemusta. On myös tärkeää, että esimerkiksi lapsiperheet otettaisiin huomioon riittävästi vammaispalveluidenkin toteutuksessa, sillä nykyisin vammaiset lapset ja nuoret sekä lapsiperheiden vammaiset vanhemmat jäävät helposti väliinpuotoajiksi.

Osaamiskeskuksilla tulisi olla pienempiä aluepisteitä ja etävastaanottoja sote-keskuksissa väestörakenteen ja palvelutarpeen mukaisesti. Osa palveluista ja asiantuntijakonsultaatiosta voitaisiin jalkauttaa alueille (esimerkiksi tietyt palveluajat). Asiantuntijoiden kanssa pidettävissä kokouksissa, keskusteluissa ja asioiden hoitamisessa voitaisiin hyödyntää digitalisaatiota ja yhteisiä tietojärjestelmiä sekä lähellä asiakasta olevia etäkokoushuoneita. Keskitetty erityisosaaminen tukisi maakuntien perustason palveluja ja niiden toimijoita. Perustason palveluita voisi olla myös tarjolla osaamiskeskusten yhteydessä.

Osaamiskeskukset mahdollistaisivat tehokkaan verkostoitumisen ja yhtenäisemmät käytännöt. Parhaita käytäntöjä on helpompi monistaa, mikäli asiasta vastaavia viranomaisia on vähemmän. Tämä tukisi myös kielilain toteutumista ja asiantuntijapalveluiden tarjoamista hajanaisemmalle väestöpohjalle

Ehdotus 3: Osaamisen keskittäminen vammaisasioiden osaamiskeskuksiin

Vammaisten ihmisten erityispalveluihin ja erityistarpeisiin liittyvä osaaminen tulisi keskittää vammaisasioiden osaamiskeskuksiin. Osaamiskeskukset olisivat maakunnallisia ja osa maakunnallista sote-organisaatiota. Vaihtoehtoisesti ne voisivat olla erä-alueiden mukaisia. Erityisosaamisen keskittäminen mahdollistaa paremmin laadun varmistamisen ja kehittämisen sekä palveluiden oikea-aikaisuuden toteutumisen.

Palveluintegraatio edellyttää läheisyysperiaatteen toteutumista. Vaikka osaaminen hallinnollisesti keskitettäisiin osaamiskeskuksiin, tulee palveluiden olla lähellä ihmistä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että muun muassa palvelutarpeen arviointi, palvelusuunnitelma, kuntoutussuunnitelma, mahdollinen uusi asiakassuunnitelma ja viranhaltioiden tekemät päätökset tulee tehdä lähellä asiakasta eli esimerkiksi sote-keskuksissa.

Vammaisasioiden osaamiskeskusten konsultaatiolla ja jalkautumisella edistettäisiin perustason palveluiden järjestämistä sote-keskuksissa. Erityisen vaativissa asioissa voitaisiin hyödyntää osaamiskeskuksia, joille on määrätty ja resursoitu erityisosaamista esimerkiksi harvinaisista sairauksista, kuntoutuksesta ja erityistason apuvälineistä sekä hoitotarvikkeista. Osaamiskeskukset, joille on resursoitu huomattavan vaativaa erityisosaamista, voisivat toimia koko erä-alueen laajuisesti.

Vahvemmallalla asiantuntijuuden keskittämisellä on positiivisia vaikutuksia yhdenvertaisuuden, oikeusturvan ja kielellisten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Asiantuntemuksen keskittämisellä työn vaikuttavuus tehostuu ja sen myötä kustannuksiakin voidaan hillitä."

On hyvä, että nykytilan kuvauksessa on eritelty YK:n vammaissopimuksen keskeiset velvoitteet. Esityksessä on kuitenkin kohtia, joissa YK:n vammaissopimus ja sen velvoitteet on otettava huomioon esitettyä paremmin. Erityistä huomiota on kiinnitettävä osallistamisveloitteeseen. Näkövammaisten liitto tukee Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan (VANE) huomioita YK:n vammaissopimuksen keskeisistä velvoitteista, jotka VANE on liittänyt lausuntoonsa.

Suomi on ratifioinut YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 27/2016). Yleissopimus on Suomessa lakina voimassa. Suomen valtion on sopimuspuolena toteutettava kaikki asianmukaiset lainsäädännölliset, hallinnolliset ja muut toimet yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien täytäntöön panemiseksi.

Yleissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittamista. Yleissopimus takaa vammaiselle henkilölle oikeuden elää itsenäisesti osana yhteisöä. Peruspalveluiden tulee olla vammaisen henkilön saavutettavissa. Tarvittaessa tulee olla saatavilla myös yksilöllisiä erityispalveluita.

Yleissopimuksen 4.3 artiklan mukaisesti kaikissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa on neuvoteltava tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa sekä osallistettava heidät heitä edustavien järjestöjen kautta. Vammaisyleissopimusta valvova YK:n vammaiskomitea on antanut osallistamisveloitetta koskevan yleiskommentin (General Comment 7: Article 4.3 and 33.3: Participation with persons with disabilities in the implementation and monitoring of the Convention), jossa on tarkennettu sitä, mitä osallistamisveloitteen täysimääräinen toteutuminen sopimuspuolilta edellyttää.

Osallistamisveloite koskee nimenomaisesti lainsäädännön sekä yleissopimuksen laatimis- ja toimeenpanoprosessia, mutta ulottuu yhtä lailla kaikkeen muuhun vammaisia koskevaan päätöksentekoon. Artiklan määräysten toteutuminen edellyttää viranomaisilta oma-aloitteista aktiivisuutta vammaisten henkilöiden mukaan ottamiseksi eri prosesseihin. Osallistamisoikeuksien toteutumiseksi tulee varmistaa, että osallistamisprosessin esteettömyys ja saavutettavuus. Täysimääräinen ja tehokas osallistaminen sisältää vammaisten henkilöiden ottamisen mukaan paikallisiin, alueellisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin päätöksentekuelimiin.

Sopimuksen 9 artikla velvoittaa sopimuspuolet toteuttamaan asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisöille avoimiin ja tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueella.

Sopimuksen 19 artikla käsittelee elämistä itsenäisesti ja osallisuutta yhteisössä. Vammaisilla henkilöillä tulee olla yhdenvertaisesti muiden kanssa mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa he haluavat asua, eivätkä he ole veloitettuja käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä.

Yleissopimuksen 25 artikla velvoittaa sopimuspuolet tunnustamaan vammaisten henkilöiden oikeuden parhaaseen mahdolliseen terveyden tasoon ilman syrjintää vammaisuuden perusteella. Sopimuspuolet järjestävät vammaisille henkilöille samanlaajuiset, -laatuiset ja -tasoiset maksuttomat tai kohtuuhintaiset terveyspalvelut kuin muille. Lisäksi terveydenhuoltopalvelut tulee järjestää mahdollisimman lähellä ihmisten omia yhteisöjä, myös maaseudulla.

YK:n vammaisyleissopimuksen 26 artiklassa säädetään kuntoutuksesta, se velvoittaa sopimuspuolet toteuttamaan tehokkaat ja asianmukaiset toimet, jotta vammaiset henkilöt voisivat saavuttaa ja säilyttää mahdollisimman suuren itsenäisyyden, täysimääräiset ruumiilliset, henkiset, sosiaaliset ja ammatilliset kyvyt sekä täysimääräisen osallisuuden ja osallistumisen kaikilla elämäalueilla. Palveluilla ja ohjelmilla tuetaan osallistumista ja osallisuutta yhteisöön ja kaikkiin yhteiskunnan osa-

alueisiin ja ne ovat vapaaehtoisia ja vammaisten henkilöiden saatavilla mahdollisimman lähellä heidän omia yhteisöjään, myös maaseudulla.

90. Muut yksilöidyt säädösmuutosehdotukset.

Ei muita ehdotuksia

Kokko Sari
Näkövammaisten liitto ry